

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright
3. 05. 2013.

CrimethInc. Ex-Workers' Collective

Nelegitimitet nasilja, nasilje legitimiteta

CrimethInc. Ex-Workers' Collective
Nelegitimitet nasilja, nasilje legitimiteta
2012

Preveo Malcolm Tucker
www.crimethinc.com

<http://anarhisticka-biblioteka.net>

2012

*suzavac i bojevu municiju . . . da je država odmah odustala bi-
li bismo presrećni, ali pošto su odlučili da nas zlostavljaju, tuku,
ubijaju, znali smo da nema druge opcije nego da uzvratimo.“*

– Pismo podrške iz Kaira upućeno pokretu Occupy Wall Street, 24. oktobra 2011.

su često maskirana kao moralna i strateška neslaganja. Učiniti nenasilje centralnim načelom našeg pokreta ima smisla ako nam dugoročni cilj nije da dovedemo u pitanje osnovnu strukturu našeg društva, već da izgradimo masovan pokret koji može imati legitimitet kakvim ga definišu moćni, i koji je spreman da se *disciplinuje* u skladu sa tim. Ali ako zaista želimo da transformišemo naše društvo, moramo transformirati diskurs legitimiteta, a ne samo se dobro pozicionirati u okviru postojećeg. Ako se usredsredimo samo na to pozicioniranje, shvatićemo da nam oslonac neprestano izmiče, i da mnogi od onih sa kojima treba da nađemo zajednički cilj nikada neće moći da ga podele sa nama.

Važno je voditi rasprave o strategiji: udaljavanje od diskursa nenasilja ne znači da moramo da podržimo svaki polomljen prozor kao *dobru ideju*. . . Ali te rasprave samo opstruira kada dogmatisti insistiraju da svi koji ne dele njihove ciljeve i pretpostavke – da ne kažemo njihove klasne interese! – nemaju osećaj za strategiju. Takođe nije strateški usredsrediti se na delegitimisanje tuđih napora umesto na koordinisanje u cilju zajedničkog delovanja tamo gde se preklapamo. To je suština zagovaranja raznovrsnosti taktika: treba izgraditi pokret u kome ima mesta za sve nas, a nema prostora za dominaciju i učutkivanje, stvoriti tu „moć naroda“ koja se može i proširivati i intenzivirati.

Za dalje čitanje

Debating Tactics: Remember to Ask, “What Works?”
Historicizing “Violence”: Thoughts on the Hedges/Graeber Debate

„Oni koji su izjavili da je egipatska revolucija bila mirna nisu videli užase koje nam je priredila policija, niti su videli otpor, čak i silu, koju su revolucionari koristili protiv policije kako bi odbranili svoje privremene okupacije i prostore: po proceni same vlade, zapaljeno je 99 policijskih stanica, uništeno na hiljade policijskih vozila, a sve prostorije vladajuće partije, širom Egipta, su spaljene. Podizali smo barikade, tukli smo se sa policajcima i gađali ih kamenjem čak i dok su na nas ispaljivali

Sadržaj

Gospodareve alatke: delegitimizacija, pogrešno interpretiranje, i stvaranje podela	7
Privlačnost legitimiteta	10
Zaključak: Povratak strategiji	12
Za dalje čitanje	14

kako da legitimizujemo konkretne oblike otpora, ne na osnovu toga što su nenasilni, već na osnovu toga što su oslobađajući, toga što ispunjavaju realne potrebe i želje?

To nije mali poduhvat. Čak i kada strastveno verujemo u ono što radimo, ako to nije široko prihvaćeno kao legitimno dešava nam se da se pogubimo kada treba da se opravdamo. Kad bismo samo mogli da ostanemo u okviru granica koje nam ovaj sistem propisuje dok se trudimo da ga srušimo! Pokret Occupy su obeležili pokušaji da se uradi upravo to – građani su insistirali na svom pravu da okupiraju javne parkove na osnovu opskurnih rupa u zakonu, iznoseći nategnuta opravdanja koja običnim posmatračima nisu delovala ništa uverljivija nego vlastima. Ljudi žele da isprave nepravde oko sebe, ali tako je malo stvari koje osećaju da imaju pravo da učine u ovom izrazito regulisanom i kontrolisanom društvu.

Solnitova je možda u pravu kada ističe da je nenasilje bilo ključno za početni uspeh Occupy Wall Street-a: ljudi žele nekakvu garanciju da neće morati da napuste svoje zone komfora, i da će to što rade imati smisla drugima. No, često se događa da preduslovi za osnivanje pokreta postanu ograničenja koja se moraju prevazići: Occupy Oakland je nastavio da postoji i nakon što su okupacije zamrle *baš zato* što je prigrlilo raznovrsnost taktika, a ne *uprkos* tome. Isto tako, ako zaista želimo da transformišemo naše društvo, ne možemo večno ostati u okviru uskih granica onoga što vlasti smatraju legitimnim: moramo proširiti opseg onoga što ljudi osećaju da imaju pravo da urade.

Sva medijska pažnja na svetu nam neće pomoći ako ne uspemo da stvorimo situaciju u kojoj se ljudi osećaju pozvanim da brane sebe i jedni druge.

Legitimizovanje otpora i proširivanje kategorije prihvatljivog isprva neće biti popularno – ono to nikada nije, upravo zbog ranije navedene tautologije. Potreban je konstantan trud da bi se promenio diskurs, mirno suočavanje sa skandalizovanjem i optužbama, i skromno isticanje naših sopstvenih kriterijuma za ono što je legitimno.

Da li smatramo da je ovaj izazov vredan truda, zavisi od naših dugoročnih ciljeva. Kao što je istakao Dejvid Greber, neslaganja oko ciljeva

Odgovornost za ovu tragediju ne leži samo na samim pobunjenicima i onima koji su odgovorni za nepravde koje su im učinjene, već i na aktivistima koji su ih stigmatizovali umesto da im se pridruže u izgradnji pokreta koji bi mogao da kanališe njihov bes. Ako ne postoji veza između onih koji žele da promene društvo i onih koji u njemu najviše pate, ako ne postoji zajednički cilj optimističnih i besnih, onda kada se drugi budu pobunili, prvi će ih se odreći, a drugi će biti slomljeni zajedno sa svakom nadom u suštinsku promenu. Nema nade u ukidanje hijerarhije dokle god se isključuju obespravljani, „Drugi“.

Šta bi onda trebalo da bude osnov za legitimitet, ako to nije naša privrženost legalitetu, nenasilju, ili bilo kojoj drugoj normi koja ostavlja naše potencijalne saborce na cedilu? Kako da objasnimo šta to radimo, i zašto imamo pravo na to? Moramo da iskusimo novu valutu legitimiteta koja neće biti pod kontrolom naših vladara, i koja neće stvarati „Druge“.

Kao anarhisti, smatramo da su želje i dobrobit nas i nama jednakih stvorenja jedini smislen osnov za delanje. Umesto da klasifikujemo radnje kao nasilne ili nenasilne, mi se usredsređujemo na to da li one uvećavaju ili umanjuju slobodu. Umesto da insistiramo na tome da smo nenasilni, mi ističemo da je neophodno prekinuti nasilje koje je inherentno hijerarhijskom sistemu. Ovo može biti neugodno onima koji su navikli da teže uspostavljanju dijaloga sa moćnima, ali je neizbežno za sve koji zbilja žele da ukinu njihovu moć.

Zaključak: Povratak strategiji

Ali kako ćemo prekinuti nasilje hijerarhijskog sistema? Pobornici nenasilja svoju poziciju brane strateškim i moralnim argumentima: nasilje otuđuje mase, što nas sprečava da izgradimo „moć naroda“ koja nam je potrebna da bismo trijumfovali.

Postoji zrno istine u ovome. Ako nasilje shvatamo kao *nelegitimnu upotrebu sile*, onda se njihov argument može sažeti kao tautologija: *delegitimizovana radnja je nepopularna*.

Oni koji legitimitet kapitalističkog društva uzimaju zdravo za gotovo skloni su stavu da je nasilan svako ko preuzima konkretne mere protiv nejednakosti u njemu. Tako da je izazov sa kojim smo suočeni sledeći:

Šta je nasilje? Ko ga definiše? Da li ono ima svoje mesto u težnji za oslobođenjem? Ova prastara pitanja su se vratila u prvi plan sa pokretom Occupy. Ali ta rasprava se nikada ne odvija na ravnopravnom terenu; dok neki delegitimizuju nasilje, sam jezik legitimiteta utire put vlastima ka njegovoj upotrebi.

„Iako su kolone policajaca na konjima, i sa psima, jurišale na glavnu ulicu ispred policijske stanice da bi potisnule buntovnike, značajna žarišta nasilja su ostala van njihovog domašaja.“

– „Njujork tajms“ (The New York Times), povodom nereda u Velikoj Britaniji u avgustu 2011.

Tokom samita FTAA-e [Američka zona slobodne trgovine] u Kvebeku 2001, jedne novine su objavile da je nasilje buknuo kada su demonstranti počeli da bacaju kanistere sa suzavcem nazad na policiju. Kada se smatra da vlasti imaju monopol na legitimnu upotrebu sile, reč „nasilje“ se često koristi da označi *nelegitimnu upotrebu sile* – dakle, sve što izmiče njihovoj kontroli ili je ometa. To na neki način čini termin „nasilje“ plutajućim označiteljem, pošto se ono takođe razume kao „pretnja ili nanošenje štete bez date saglasnosti“.

Ovo se dodatno komplikuje time što je naše društvo zasnovano na, i prožeto, takvim nasilno nametnutim *nepravdama*. U tom smislu, nije li nasilno živeti na kolonizovanoj teritoriji, uništavajući ekosisteme svakodnevnom potrošnjom i uživajući korist od ekonomskih odnosa koji su pod pretnjom oružja nametnuti drugima? Nije li nasilno što naoružani čuvari brane zemljište i hranu, nekadašnja zajednička dobra koja su svi delili, od onih kojima su potrebna? Da li je nasilnije pružati otpor policiji koja izbacuje ljude iz domova, ili stajati po strani dok ljudi postaju beskućnici? Da li je nasilnije baciti kanister sa suzavcem nazad na policiju, ili osuditi one koji to rade kao „nasilne“, dajući time policiji određene ruke da čini još gore stvari?

U ovakvim okolnostima ne postoji nešto poput *nenasilja* – najviše čemu možemo da se nadamo je poništavanje *nepravdi* koju nameću zagovornici nasilja „odozgo nadole“. A s obzirom na to koliko ljudi uživa privilegije koje im to nasilje omogućava, naivno je misliti da možemo odbraniti sebe i druge obespravljene bez osujećivanja želja barem nekoliko

bankara i stanodavaca. Dakle, umesto da se pitamo da li je neka radnja nasilna, bolje bi bilo prosto pitati: *da li se ona suprotstavlja nejednakosti moći ili je ojačava?*

To je osnovno anarhističko pitanje. Možemo ga postaviti u svakoj situaciji; svako pitanje o vrednostima, taktici i strategiji proizilazi iz njega. Kada je već moguće postaviti pitanje na ovaj način, zašto bi iko želeo da odvuče raspravu natrag na dihotomiju nasilja i nenasilja?

Diskurs nasilja i nenasilja je prvenstveno privlačan jer nudi jednostavan način za zauzimanje moralno superiorne pozicije. To ga čini primamljivim i za kritikovanje države i za nadmetanje za uticaj sa drugim aktivistima. Ali u hijerarhijskom društvu, zauzimanje *superiorne pozicije* često učvršćuje samu hijerarhiju.

Legitimnost je jedna od valuta koje su nejednako raspodeljene u našem društvu, i kojima se održavaju nejednakosti u njemu. Definisanje ljudi ili postupaka kao nasilnih, jedan je od načina da se oni isključe iz legitimnog diskursa, da se učutkaju i odstrane. Ovo se dešava uporedo sa ostalim vidovima marginalizacije: bogata bela osoba se može ponašati „nenasilno“ na način koji bi bio viđen kao nasilan da se tako ponašala siromašna crna osoba. U nejednakom društvu, definisanje nasilja nije ništa neutralnije nego bilo koji drugi instrument.

Definisanje ljudi ili postupaka kao nasilnih takođe ima neposrednu posledicu: ono opravdava upotrebu sile protiv njih. To je bio ključni korak u praktično svakoj kampanji usmerenoj protiv manjinskih zajednica, protestnih pokreta i drugih koji se nalaze na pogrešnoj strani kapitalizma. Ako ste prisustvovali dovoljnom broju protestnih akcija, znate da je često moguće predvideti koliko će tačno nasilja policija primeniti nad učesnicima protesta na osnovu načina na koji je priča predstavljena na vestima prethodne večeri. Na taj način eksperti, pa čak i suparnički organizatori, mogu raditi *policijski posao* rame uz rame sa policijom – određivanjem legitimnih meta kroz oblikovanje narativa.

Na prvu godišnjicu egipatskog ustanka, vojska je ukinula vanredno stanje „osim u slučajevima nasilništva“. Narodni bunt iz 2011. primorao je vlasti da legitimizuju ranije neprihvatljive oblike otpora, te je tako ustanak u kome su se hiljade ljudi sukobljavale sa policijom i spaljivale policijske stanice Obama okarakterisao kao „nenasilan“. Da bi se obnovio legitimitet pravnog aparata diktature, bilo je neophodno stvoriti novu

samo sami pripremili teren za ovo, prihvatajući jezik koji čini legitimitet uslovljenim.

Kada ističemo da su naši pokreti nenasilni, i da takvi moraju biti, mi radimo istu stvar. Time se stvara „Drugi“ koji je izvan zaštite bilo kakvog legitimiteta koji osvojimo za sebe, koji je, dakle, legitimna meta nasilja. Ko god otrgne i oslobodi svoje drugove iz ruku policije umesto da pasivno čeka da bude uhapšen, ko god napravi štiti da bi se zaštitio od gumenih metaka umesto da prepusti ulice policiji, ko god biva optužen za napad na uniformisano lice zato što je bio napadnut od strane istog – svi ovi nesrećnici se bacaju vukovima kao *nasilnici*, trule jabuke. Oni koji su zbog svog nesigurnog zaposlenja ili imigracijskog statusa prinuđeni da nose maske čak i kada rade legalne stvari, bivaju odbačeni, proglašeni „kancerom“, izdani zarad nekoliko mrvica legitimiteta od strane moćnika. Mi, Dobri Građani, možemo da priuštimo da budemo savršeno transparentni; mi nikada ne bismo počinili krivično delo ili pružili utočište potencijalnom kriminalcu.

A „podrugovljenje“ (othering) nasilja krči put za *nasilje „podrugovljenje“*. Oni koji trpe najgore posledice toga nisu derišta iz srednje klase koja se u internet raspravama stavlja na stub srama, već isti oni ljudi koji se nalaze na pogrešnoj strani svake linije razdvajanja u kapitalizmu: siromašni, marginalizovani, oni bez kvalifikacija ili institucija koje stoje iza njih i bez podsticaja da igraju političke igre koje su nameštene u korist vlasti, a možda i u korist nekoliko džet-set aktivista.

Puko delegitimisanje nasilja ga ne može iskoreniti. Nejednakosti u našem društvu se ne mogu održavati bez njega, a očajni će uvek reagovali burno, pogotovo kada osećaju da su prepušteni sami sebi. No ova vrsta delegitimizacije može da stvori jaz između besnih i moralno superiornih, „iracionalnih“ i racionalnih, *nasilnih* i *društvenih*. Videli smo posledice ovoga u neredima u Velikoj Britaniji avgusta 2011, kada su se mnogi obespravljani, izgubivši nadu u poboljšanje svog položaja legitimnim sredstvima, upustili u privatni rat protiv vlasništva, policije, i ostatka društva. Neki od njih su ranije pokušali da učestvuju u određenim društvenim pokretima, ali su završili stigmatizovani kao huligani. Nije iznenađujuće da je njihova pobuna krenula antidruštvenim pravcem, što je rezultiralo u pet smrtnih slučajeva i još više ih otuđilo od ostalih delova stanovništva.

Osobito je bezobrazno što Solnitova citira argument Lordove protiv ućutkavanja van konteksta, kako bi delegitimisala i podelila. No, možda ne bi trebalo da budemo iznenađeni kada uspešni profesionalci izdaju anonimne siromašne ljude: oni moraju da odbrane svoj klasni interes, inače rizikuju da nam se pridruže. Jer mehanizmi koji uzdižu ljude na uticajne pozicije unutar aktivističkih hijerarhija i liberalnih medija, takođe nisu neutralni; oni nagrađuju pokornost, često izraženu eufemizmom „nenasilje“, čineći nevidljivim one koje svojim radom zaista ugrožavaju kapitalizam i hijerarhiju.

Privlačnost legitimiteta

Kada želimo da budemo shvaćeni ozbiljno, u iskušenju smo da prigrabimo legitimet koliko god možemo. Ali ako ne želimo da ojačavamo hijerarhije našeg društva, treba da pazimo da ne potvrđujemo vidove legitimiteta koji ih održavaju.

Lako je prepoznati kako to funkcioniše u određenim situacijama: kada, na primer, procenjujemo ljude na osnovu njihovih akademskih kvalifikacija, tada dajemo prioritet apstraktnom znanju nad životnim iskustvom, forsirajući one koje imaju šanse u akademskoj zajednici i marginalizujući sve ostale. U drugim slučajevima, to se događa suptilnije. Ističemo naš status organizatora zajednice, čime impliciramo da su oni koji nemaju vremena ili resursa da se time bave manje pozvani da govore. Pozivamo se na legitimet koji imamo kao dugogodišnji „lokalci“, implicitno delegitimizirajući sve one koji to nisu – uključujući imigrante koji su bili primorani da se dosele u naš komšiluk, pošto su njihove zajednice razorene procesima koji potiču iz naših društava. Opravdavamo naše borbe na osnovu naših uloga u kapitalističkom društvu – kao studenti, radnici, poreski obveznici, građani – ne shvatajući koliko ovo može da oteža nezaposlenima, beskućnicima i isključenima da opravdaju svoje.

Često se iznenadimo kako nam se to vraća. Političari diskredituju naše drugove koristeći se rečnikom koji smo sami popularizovali. „To nisu aktivisti, to su beskućnici koji se prave da su aktivisti“. „Nismo se okomili na manjinske zajednice, već ih štitimo od kriminalnih aktivnosti“. Ali mi

distinkciju između nasilnih „siledžija“ i ostatka populacije. Samo što ta razlika nije precizirana – u praksi je „siledžija“ prosto naziv za osobu koja se našla na udaru zakona o vanrednom stanju. Iz perspektive vlasti, idealno bi bilo kada bi *samo činjenje nasilja* bilo dovoljno da se oni koji ga trpe tretiraju kao nasilni – tj. kao legitimne mete.

Dakle kada dovoljno veliki deo stanovništva pruža otpor, vlasti moraju da ga redefinišu kao nenasilan, čak i ako bi ranije bio smatran nasilnim. U protivnom, dihotomija između nasilja i legitimiteta bi bila ugrožena, a bez te dihotomije bi bilo mnogo teže opravdati upotrebu sile protiv onih koji predstavljaju pretnju statusu kvo. Po istoj logici, što više prostora ustupimo vlastima da određuju šta je nasilno, to će one više stvari potrpiti u tu kategoriju, a svi mi biti suočeni sa većim rizicima. Jedna od posledica prethodnih nekoliko decenija samoprovane nenasilne građanske neposlušnosti je da neki ljudi idu dotle da smatraju da je i vikanje nasilno, što omogućava da se čak i oni koji preduzimaju sve moguće mere da bi se zaštitili od policijskog nasilja prikažu kao nasilnici.

„Lica koja su se uhvatila za ruke i aktivno pružala otpor, to je samo po sebi akt nasilja. . . Formiranje ljudskog lanca hvatanjem za ruke pošto vam je naređeno da odstupite nije nenasilan protest.“

– Policijski kapetan Margo Benet, citirana u „San Francisko Kroniklu“ (The San Francisco Chronicle) kako opravdava upotrebu sile protiv studenata Kalifornijskog Univerziteta u Berkliju

Gospodareve alatke: delegitimizacija, pogrešno interpretiranje, i stvaranje podela

Nasilna represija je samo jedna strana dvostruke strategije kojom se guše društveni pokreti. Da bi takva represija uspeła, pokreti se prvo moraju podeliti na *legitimne* i *nelegitimne*, a potom je potrebno nagovoriti „legitimne“ da se odreknu „nelegitimnih“ – obično u zamenu za privilegije ili neke ustupke. Ovaj postupak možemo izbliza videti u radu profesionalnih novinara poput Krisa Hedžisa i Rebeke Solnit, koji se trude da demonizuju svoje rivale u pokretu Occupy.

U prošlogodišnjem članku „Odbacivanje gospodarevih alatki i izgradnja bolje kuće: razmišljanja o značaju nenasilja u pokretu Occupy“ Rebeke Solnit je iznela mešavinu moralnih i strateških argumenta protiv „nasilja“, koje je pojačala nekakvim američkim ekscenikalizmom: Zapatisti mogu da nose oružje a egipatski pobunjenici mogu da spaljuju zgrade, ali neko niko ne zapali ni kantu za đubre u SAD-u. U osnovi njenog argumenta je tvrdnja da samo „moć naroda“ može da postigne revolucionarnu društvenu promenu – a ta „moć naroda“ je nužno nenasilna.

Solnitova bi trebalo da zna da definisanje nasilja nije neutralno: u njenom članku „Mit o nasilju u Sijetlu“ prepričala je svoju neuspešnu borbu protiv *New York Times*-a, koji je želela da natera da prestane sa predstavljanjem demonstracija protiv samita STO u Sijetlu 1999. kao nasilnih. Konstantnim isticanjem nasilja kao ključne kategorije, Solnitova doprinosi efikasnosti jednog od instrumenata koji će neminovno biti upotrebljeni protiv demonstancija – uključujući nju – svaki put kada je to u interesu moćnika.

Solnitova je pogotovo gnevna na one koji zagovaraju raznovrsnost taktika kao način da se spreči pomenuta podela pokreta. Nekoliko pasusa „Odbacivanja gospodarevih alatki“ je posvećeno kritikovanju CrimethInc-ovog pamfleta „Dragi učesnici Occupy-a“, koji Solnitova naziva „tiradom o opravdanosti nasilja“ i „ispraznim mačizmom začinjjenim uvredama“, i u kome pribegava *ad hominem* napadima na autore o kojima zaista ne zna ništa.²

Kao što svako može lako da utvrdi, „Dragi učesnici Occupy-a“ je većim delom prosto pregled sistemskih problema kapitalizma, dok je zastupanje raznovrsnosti taktika ograničeno na nekoliko manjih pasusa. Zašto bi nagrađivana autorka to predstavila kao tiradu u korist nasilja?

Možda iz istog razloga iz kog se pridružuje vlastima u delegitimisanju nasilja, čak i kada im to omogućava da delegitimišu i njene vlastite napore: i pozicija Solnitove u društvenim pokretima i njene privilegije u kapitalističkom društvu zavise od distinkcije između legitimnog i nelegitimnog. Ako društveni pokreti ikada prestanu da budu organizovani odozgo – ako prestanu da *sami sebi budu policija* – hedžisi i solnitove

ovog sveta bi ostali bez posla – figurativno, ali i doslovno. To bi objasnilo zašto smatraju da su njihovi najgori neprijatelji oni koji se trezveno zalažu protiv deljenja pokreta na legitimne i nelegitimne frakcije.

Teško je zamisliti da bi Rebeke Solnit predstavila „Dragi učesnici Occupy-a“ na način na koji jeste, da je očekivala da će ga njeni čitaoci pročitati. S obzirom na njenu čitalačku publiku, to je bila razumna pretpostavka – njeni tekstovi se mahom objavljuju u korporativnim medijima, dok se publikacije CrimethInc-a distribuiraju isključivo putem samooorganizovanih mreža. U svakom slučaju, u tekstu nije priložila link ka pamfletu. Kris Hedžes je uradio sličnu stvar u svom ozloglašenom članku „Kancer u pokretu Occupy“ u kome je izneo niz sramotnih generalizacija o „black bloc anarhistima“. Čini se da je kranji cilj oba autora učutkavanje: „Zašto biste želeli da čujete šta ti ljudi imaju da kažu? Oni su obične siledžije.“

Naslov članka Rebeke Solnit je referenca na uticajan tekst Odri Lord „Gospodareve alatke nikada neće razmontirati gospodarevu kuću“. Tekst Lordove nije bio oda nenasilju; čak je i Derik Džensen (koga Hedžes citira sa odobravanjem) osporio takvo tumačenje ovog citata. Evo, neka bude dovoljno ponoviti samo da najmoćnija gospodareva alatka nije nasilje, već su to delegitimizacija i podela – kao što je Odri Lord istakla u svom tekstu. Da bi zaštitili naše pokrete od njih, Odri nas opominje:

„Ne smemo samo tolerisati različitost, moramo je videti kao izvor neophodnih polariteta između kojih naša kreativnost može da se rasplamsa . . . Samo se u toj međuzavisnosti različitih snaga, priznatih i ravnopravnih, može razviti sposobnost traženja novih načina postojanja u svetu, kao i hrabrost i volja da delamo tamo gde nema uputstava“.

Ako želimo da preživimo, to znači da treba da:

„ . . . naučimo kako da se borimo sami, nepopularni i ponekad satanizovani, i kako da se udružimo sa ostalima za koje se smatra da su izvan struktura, da bismo definisali i tražili svet u kome svi možemo da napredujemo . . . naučimo kako da naše različitosti učinimo našim prednostima. Jer gospodareve alatke nikada neće razmontirati gospodarevu kuću.“